

реалізації у громадах, інструменти протидії явищам соціальної ізоляції та вікової дискримінації потребують подальшого дослідження у сфері соціальної роботи.

Список використаних джерел:

1. Дослідження: «Досвід війни для людей старшого віку в Україні та їх залучення до гуманітарної реакції», 2022: URL <https://www.helpage.org/wp-content/uploads/2023/05/Lost-the-life-Summary-Ukrainian.pdf>
2. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року від 11 січня 2018 р. № 10-р»: URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-2018-%D1%80#Text>
3. Потреби людей похилого віку та їх реалізація в умовах сучасного українського суспільства (соціологічний дискурс): монографія / Джуган Р.І. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. – 164 с.
4. «Срібне» волонтерство» як одна з форм соціальної активності, адаптації та захисту літнього населення, 2024: URL <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/sribne-volonterstvo-yak-odna-z-form-sotsialnoyi-aktyvnosti>
5. Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
6. Концепція Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року (2025): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2025-%D1%80?find=1&text#Text>
7. Трубнікова О.А. (2020). Волонтерство як форма соціальної активності особистості: URL: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2009_20_2/sb20_ch2_50.pdf

Кальницька К.О., кандидат психологічних наук,
доцентка кафедри «Школа соціальної роботи ім. В.І. Полтавця»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
k.kalnytska@ukma.edu.ua

УЯВЛЕННЯ ПРО УКРАЇНСЬКУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна, що триває в Україні, спричиняє не лише масштабні соціально-економічні трансформації, а й глибоку перебудову індивідуальної та колективної ідентичності. Ситуація війни перетворює її на багатовимірну кризу – безпеки, соціальної стабільності, життєвих перспектив і смислів, посилюючи значущість питань належності, цінностей, історичної пам'яті й бачення майбутнього (Васютинський, 2024; Степико, 2011).

Уявлення про українську ідентичність у воєнний час набувають особливої ваги, адже підтримують суспільну консолідацію й психологічну стійкість як окремих людей, так і спільнот. Вони також стають орієнтиром для ефективної соціальної роботи з тими, хто пережив втрати, вимушене переміщення, травму чи руйнування соціальних зв'язків (Вінков, 2023; Вінков, 2024).

У контексті війни ідентичність все менше виступає лише інструментом самовизначення. Вона дедалі більше виконує роль механізму соціальної інтеграції, взаємопідтримки й відновлення спільнот (Вінков, 2022). Спільні уявлення про належність до української політичної нації, символічний простір, культуру, мову та досвід опору формують основу соціальної згуртованості, яка, своєю чергою, визначає ефективність громадських ініціатив, волонтерства та соціальної підтримки (Васютинський, 2024).

У соціально-психологічному вимірі ідентичність є багатовимірним конструктом, що поєднує індивідуальне самовизначення з належністю до різних спільнот. Вона задає межі «свого/чужого», формує сценарії взаємодії та норми солідарності (Степико, 2011). Громадянська ідентичність посилює довіру й готовність до колективних дій, а етнокультурний вимір підтримує символічні ресурси. Колективна пам'ять структурує наративи минулого й легітимізує дії, спрямовані на солідарність та опір, а громадянський і культурно-символічний компоненти ідентичності органічно поєднуються (Степико, 2011; Васютинський, 2024).

Емпіричні дані свідчать, що різні конфігурації групових ідентичностей (локальної, громадянської, європейської, професійної, релігійної) по-різному впливають на сприйняття загроз, рівень довіри та поведінкові стратегії. Комбінація громадянської та європейської ідентичності пов'язана з активністю, надією та відчуттям контролю навіть в умовах небезпеки (Вінков, 2023; Вінков, 2024).

Ідентичність формується у комунікації – через мову, символи, ритуали, освітні практики та медійні наративи. Війна істотно змінює цей простір: посилює чутливість до державних символів, актуалізує межу «ми/вони», підкреслює роль громадянської єдності та суб'єктності (Васютинський, 2024). Цифрове середовище, особливо серед молоді, стає додатковим майданчиком самоідентифікації, хоча й супроводжується ризиками фрагментації та дезінформації (Краснякова, 2018).

Ідентичність виконує функцію системотвірного чинника, узгоджуючи особисті мотивації з колективними смислами й підтримуючи сталі правила взаємодії (Степико, 2011). Для соціальної роботи це означає, що інтервенції, спрямовані на посилення відчуття належності та причетності, мають потенціал мультиплікативного ефекту – через розвиток мереж підтримки, волонтерські ініціативи та активність громад (Шебанова, Дементьєва, & Чикур, 2022).

Дослідження самоідентифікації студентів підтверджують, що професійна освіта суттєво впливає на ідентичнісні орієнтації. Освітнє середовище стимулює рефлексію щодо ролі у суспільстві, мотивує до громадянської участі та сприяє формуванню узгодженої структури особистісної й соціальної ідентичності (Кальницька & Новик, 2018).

У воєнних умовах «ми-ідентичність» стає важливим механізмом мобілізації, що зміцнює солідарність та готовність до взаємодопомоги. Профілі з виразною громадянською або європейською ідентичністю корелюють із вищою довірою, активністю та надією. Водночас стабільно найнебезпечнішим джерелом загроз визначаються дії агресора – що чітко окреслює межу «ми/вони» та підтверджує оборонну функцію ідентичності. Попри високу травматизацію, саме громадянсько-європейський профіль виявляє найвищу адаптивність (Вінков, 2023; 2024). Теоретико-емпіричний підхід І. Петровської (2023) підкреслює, що громадянська ідентичність вибудовується на інтеграції цінностей, соціального досвіду та особистих смислів. У воєнний період ці компоненти набувають особливої ваги: вони підтримують відповідальність за спільноту та формують активну позицію громадянина. Узгодженість цінностей та соціальної відповідальності визначає здатність до психологічної стійкості у кризах.

Ідентичність є важливим ресурсом резильєнтності, оскільки забезпечує смислову визначеність, передбачуваність дій та відчуття належності, що підтримують контроль і надію в екстремальних умовах (Кухарук, 2023; Вінков, 2024). Врахування різних рівнів ідентичності – локального, регіонального, національного, європейського – є необхідним для запобігання внутрішнім розривам і побудови ефективних соціальних інтервенцій (Васютинський, 2024).

У контексті війни українська ідентичність постає ключовим ресурсом суспільної стійкості. Для соціальної роботи в умовах війни ідентичність має стратегічне значення: вона визначає стратегії опанування стресу, механізми підтримки та готовність до участі у спільних діях. Практики, що підсилюють відчуття належності та залученості, допомагають відновлювати соціальні зв'язки, запобігати внутрішнім конфліктам і формувати конструктивну взаємодію між різними групами населення. Це особливо важливо у роботі з молоддю, внутрішньо переміщеними особами, ветеранами та іншими вразливими групами (Шебанова, Дементьєва, & Чикур, 2022).

Отже, українська ідентичність у воєнний час виконує інтегративну, регулятивну та мобілізаційну функції. Вона зміцнює стійкість суспільства, створює психологічні ресурси для індивідів і спільнот та задає орієнтири для соціальної роботи, спрямованої на підтримку й розвиток громад. Її посилення є передумовою не лише виживання держави, а й сталого демократичного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Васютинський, В. (2024). *Психологічні координати українського світу*. Талком. Доступно: [офіц. PDF](#)
2. Вінков, В. (2022). Безпекові аспекти розвитку ідентичності в умовах війни. *Проблеми політичної психології*, 12(26), 138–150.

3. Вінков, В. (2023). Ідентичність українця в умовах війни: особливості переживання загроз. *Проблеми політичної психології*, 14(28), 79–92.
4. Вінков, В. (2024). Українці в умовах війни: особливості переживання загроз та наслідків для ідентичності. *Психологічні перспективи*, 43, 25–47.
5. Кальницька, К. О., & Новик, Л. М. (2018). Особливості самоідентифікації студентів у процесі професійної освіти. У *Матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми оптимального функціонування особистості в сучасних умовах”* (с. 66–68). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна.
6. Краснякова, А. (2018). Мережа інтернет як комунікативний простір національної та громадянської самоідентифікації кіберпокоління. *Проблеми політичної психології*, 21(1), 174–184. <https://doi.org/10.33120/ropp-Vol21-Year2018-15>.
7. Кухарук, О. (2023). Прогнозування соціально-психологічної резиліентності у ситуації тривалого травматичного стресу: ідентичнісно-поведінковий підхід. У О. Суший (Ред.), *Психологічне забезпечення прогнозування соціальних процесів* (с. 115–132). Імекс-ЛТД
8. Петровська, І. Р. (2023). *Психологія становлення громадянської ідентичності особистості* (Дисертація доктора психологічних наук). Інститут соціальної та політичної психології НАПН України.
9. Степико, М. Т. (2011). *Українська ідентичність: феномен і засади формування*. Національний інститут стратегічних досліджень.
10. Шебанова, В. І., Дементьєва, К. Г., & Чикур, Л. Д. (2022). Соціально-психологічні чинники формування національної ідентичності української студентської молоді. *Габітус*, 34, 30–36.

Савчук О.М., кандидат психологічних наук,
доцентка кафедри «Школа соціальної роботи ім. В.І. Полтавця»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
olena.savchuk@ukma.edu.ua

ГРУПОВА СУПЕРВІЗІЯ ДЛЯ ФАХІВЧИнь МОБІЛЬНИХ БРИГАД З ПИТАнь ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА

Діяльність з протидії та запобігання гендерно зумовленому насильству (ГЗН) вимагає від залучених фахівців не лише високої професійного кваліфікації, але й психологічної витривалості та стабільності. Працівники сфери ГЗН перебувають у зоні високого ризику розвитку вторинного травматичного стресу та вікарної травматизації (Ga-Young Choi, 2020; Secondary traumatic stress, 2023). Ці стани виникають внаслідок емпатичного залучення в історії клієнтів, які пережили досвід ГЗН. Тож питання підтримки та збереження ментального здоров'я фахівців сфери ГЗН як складової системи забезпечення якості послуг є актуальним.

Одним із засобів такої підтримки фахівців є супервізія в соціальній роботі, яка в сучасному дискурсі розглядається як «професійна підтримка працівників, спрямована на подолання труднощів, аналіз недоліків та профілактику вигорання» (Наказ Мінсоцполітики, 2020). Її надання є фундаментальною складовою системи забезпечення якості послуг та збереження ментального здоров'я працівників (Керівництво, 2022).

Міжнародні стандарти Фонду народонаселення ООН визначають супервізію як критичний елемент підготовки персоналу до роботи в надзвичайних ситуаціях, що стосується